

Nr 139

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalterna och Eugeniahemmet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under elfte huvudtiteln, punkten 74, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter för budgetåret 1955/56 beräkna ett reservationsanslag av 100 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 135, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 25 februari 1955, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade förslag rörande den framtida organisationen och finansieringen av verksamheten vid vanförestalterna och Eugeniahemmet samt angående vården av normalbegåvade spastiska barn;

dels godkänna av departementschefen föreslagna ändrade grunder för statsbidragen till stödjebandage och proteser m. m.;

dels ock för budgetåret 1955/56 under elfte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa

a) till Ombyggnad och utrustning av Eugeniahemmet 450 000 kronor;
b) till Utredning rörande ett spastikerhem i Göteborg 30 000 kronor;
samt

c) till Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter 100 kronor.

Utskottet har i förevarande sammanhang till behandling förehaft

dels de likalydande motionerna I: 232 (av herr *Huss m. fl.*) och II: 295 (av fru *Sjöstrand m. fl.*);

dels ock de likalydande motionerna I: 472 (av herrar *Sunne* och *Huss*) och II: 581 (av herr *Rimmerfors* och fru *Sjöstrand*).

Yrkandena i nämnda motioner redovisas i det följande.

För att utreda vissa spörsmål rörande vanförestalternas och Eugeniahemmets organisation och personalbehov jämte därmed sammanhängande spörsmål tillkallade chefen för inrikesdepartementet med stöd av givet bemyndigande den 9 juli 1951 en sakkunnig, landstingsdirektören i Skara-

borgs län Erland von Hofsten. Den sakkunnige antog benämningen 1951 års vanförevårdsutredning. Den 29 januari 1954 har Kungl. Maj:t uppdragit åt utredningen att med beaktande av ett av medicinalstyrelsen i september 1953 framlagt förslag till riktlinjer för omhändertagande och vård av spastiska barn m. m. utreda även frågan om vården av normalbegåvade spastiska barn.

För att tagas i övervägande eller beaktande vid fullgörande av uppdraget har till utredningen överlämnats ett flertal förslag och framställningar. Särskilt må omnämnas av ortoped- och vanförevårdssakkunniga år 1948 avgivet betänkande med utredning och förslag rörande ortoped- och vanförevårdens organisation (SOU 1948: 41) jämte över betänkandet avgivna yttranden.

1951 års vanförevårdsutredning har med skrivelse i oktober 1954 överlämnat betänkande med förslag till riktlinjer för organisation m. m. av ortoped- och spastikervården samt viss arbetsvård för partiellt arbetsföra (SOU 1954: 28). Betänkandet har varit föremål för remissbehandling.

I propositionen lämnas inledningsvis en allmän översikt över vanförevården och vården av partiellt arbetsföra. Propositionen upptar därefter de avdelningar, som framgår av den efterföljande redogörelsen. Under flertalet av dessa avdelningar lämnas, efter en allmän översikt, redogörelse för tidigare reformförslag, utredningens synpunkter och förslag samt för remissyttrandena. Härutinnan får utskottet hänvisa till statsrådsprotokollet. Utskottet avger ett samlat yttrande jämte hemställa i slutet av detta utlåtande.

Den ortopediska specialistvården och eftervården av barnförlammningsfall

Departementschefen anför, att de under vanförevårdsföreningarnas enskilda huvudmannaskap drivna vanföreanstalterna under flera decennier fyllt en central funktion inom landets vanförevård. Medan ännu den lasarettanslutna ortopedsjukvården och socialvården var föga utvecklad, utbildade sig tidigt inom vanförevårdens ram en effektiv organisation, som tog sikte på såväl sjukvård som pedagogisk verksamhet och arbetsvård. I många hänseenden har vid dessa anstalter grunden lagts för ett vidareutvecklande av de verksamhetsgrenar, som vuxit fram vid anstalterna. Utbyggandet av ortopedvården i landet har sålunda i väsentliga avseenden ägt rum med stöd av de erfarenheter, som vunnits vid vanföreanstalternas ortopediska kliniker, och den moderna arbetsvården har erhållit värdefulla erfarenheter från vanföreanstalternas social-pedagogiska verksamhet.

Å andra sidan har den allmänna sjukvårdens och socialvårdens snabba utveckling under senare år ställt den speciella organisationsform, som van-

föreanstalterna representerar, under debatt. Den allmänna sjukvårdens expansion har även kommit till uttryck i utbyggnad av specialistsjukvården, däribland ortopedsjukvården. En fortsatt utbyggnad på detta område väntas också äga rum, och inom en ej alltför långt avlägsen framtid torde ortopedvården vara tillgodosedd inom de flesta sjukvårdsområden. Samtidigt har yrkesskoleväsendet undergått en snabb utveckling och överhuvud taget ett helt nytt system av arbetsvårdande åtgärder tillkommit för även andra partiellt arbetsföra än vanföra. Denna utveckling har medfört, att verksamheten vid vanföreanstalterna i vissa avseenden kommit att in- taga en relativt fristående ställning i förhållande till samhällets övriga åtgärder på ifrågavarande områden.

Den sedan länge pågående diskussionen om vanföreanstalternas ställning och organisation har i främsta rummet gällt möjligheten att samordna vanföreanstalternas verksamhetsgrenar med samhällets övriga åtgärder inom sjukvård, vanförevård och socialvård överhuvud.

1951 års vanförevårdsutredning tillsattes ursprungligen för att undersöka vanföreanstalternas och Eugeniahemmets organisation och personalbehov m. m. Till fullgörande av detta uppdrag har utredningen gjort en grundlig analys av anstalternas ekonomi och personalförhållanden för att undersöka möjligheterna att begränsa driftkostnaderna genom rationaliserings- och effektiviseringsåtgärder av olika slag. Utredningen har därvid funnit, att några mera väsentliga resultat ej kan uppnås genom rationaliseringar och besparingar utan eftersättande av berättigade standardkrav. Utredningen har emellertid icke ansett sig kunna undgå att i samband med utredningsuppdragets fullgörande taga under övervägande de nyss berörda frågorna om anstalternas ställning, organisation och verksamhet i belysning av samhällsutvecklingen inom sjukvård och socialvård. Utredningen har vidare enligt särskilt uppdrag upptagit frågan om vården av normalbegåvade spastiska barn.

Enligt departementschefens mening har det varit värdefullt, att utredningen på detta sätt ställt vanförevårdens organisation under förnyad debatt. De remissinstanser, som yttrat sig över utredningens förslag, har också genomgående uttalat sin tillfredsställelse över det sätt på vilket utredningen genomfört sitt uppdrag. Det övervägande flertalet remissinstanser har tillstyrkt utredningens förslag i dess huvudsakliga delar. Några remissmyndigheter har dessutom till närmare diskussion upptagit frågan om arbetsvårdens olika element närmast med utgångspunkt från medicinalstyrelsens förra året framlagda principförslag om en lasaretsansluten rehabiliteringsverksamhet. Frågeställningen har gällt spörsmålet om förhållandet mellan rehabiliteringens medicinska och sociala sida, och diskussionen har gällt vanföreanstalternas inordnande inom den »totala» rehabiliteringens ram. Till dessa frågor, som närmast rör utredningens förslag om de till arbetsvårdsinstitutet ombildade vanföreanstalterna, återkommer departements-

chefen senare. Såsom närmare torde framgå av det följande har departementschefen i väsentliga delar ansett sig kunna biträda utredningens förslag beträffande organisationen av ortoped- och spastikervården samt viss arbetsvård för partiellt arbetsföra. Närmast upptages till behandling utredningens förslag i vad avser vanförestalternas ortopediska kliniker.

Förslaget om den ortopediska sjukvårdens skiljande från vanförestalternas övriga verksamhet och överförande till den allmänna sjukvården har genomgående tillstyrkts av remissmyndigheterna. Även för egen del finner departementschefen de skäl utredningen anfört för sitt förslag bärande och stående i full överensstämmelse med nuvarande utvecklingstendenser inom sjukvården. Såsom utredningen framhåller, har förekomsten av ortopediska kliniker vid vanförestalterna fördröjt en önskvärd utbyggnad av ortopedvården inom den allmänna sjukvårdens ram. Trots den utbyggnad som skett inom lasarettsvården föreligger fortfarande ett stort behov av ortopediska vårdplatser och det är angeläget att tillkomsten av nya vårdplatser i görligaste mån påskyndas. Detta bör självfallet ske i de kommunala sjukhushuvudmännens regi. På anförda skäl förordas, att ortopedvården skiljes från vanförestalterna och efter hand överföres under nämnda huvudmäns ansvar.

Givetvis kommer även i fortsättningen vanförestalternas klientel att behöva tillgång till kvalificerad läkarvård, men liksom utredningsmannen kan departementschefen icke finna att behovet av läkartillsyn i och för sig kan utgöra motiv nog för att behålla de ortopediska klinikerna inom anstalterna. Däremot måste det givetvis med hänsyn till klienteletts art vara nödvändigt att vid behov kunna anlita ortopedläkare i anstaltens närhet. Även behovet av allmänläkare samt övrig läkarexpertis bör kunna tillgodoses utan att de ortopediska klinikerna kvarstannar vid anstalterna.

Liksom utredningen hyser departementschefen emellertid den uppfattningen, att de nuvarande klinikerna intill dess ortopedvården kunnat utbyggas inom sjukvårdsområdena måste kvarstanna inom vanförestalterna samt i huvudsak behålla sina nuvarande upptagningsområden och sin riks-karaktär. I likhet med utredningen och det övervägande flertalet remissinstanser anser departementschefen dock, att redan under övergångstiden en rationellare form för finansieringen av den vid vanförestalterna bedrivna ortopedvården bör genomföras. Den ortopediska sjukvården får anses tillhöra sådan vård, för vilken landstingen och städerna utanför landsting enligt sjukhuslagen har att svara, och bör principiellt finansieras som annan sådan vård. Därtill kommer, att nuvarande olikheter mellan vanförestalternas och de ortopediska klinikernas vårdavgifter medfört en snedbelastning i fråga om patienttillströmningen.

För den övergångstid, under vilken anstalternas ortopediska kliniker kommer att fungera som riks- eller rayonanstalter, ansluter sig departementschefen därför till utredningens förslag. Detta innebär, att lands-

ting och landstingsfria städer för av dem belagda vårdplatser skall erlægga ersättning med ett belopp per vårddag motsvarande klinikens genomsnittliga vårddagskostnad under senaste räkenskapsår, minskat med patientavgiften på allmän sal, dock att ersättningen tills vidare maximeras till en vårddagskostnad av 35 kr. Staten bör täcka eventuellt driftunderskott. De närmare bestämmelser, som kan aktualiseras vid ett genomförande av den nya ordningen, däribland frågan angående vilka utgifter, som skall ingå i vårddagskostnaden, anses lämpligen böra regleras vid de överläggningar mellan medicinalstyrelsen och berörda parter, som torde få föregå ikraftträdandet. I samband med förslaget genomförande, vilket bör ske fr. o. m. den 1 juli 1956, bör de nu utgående fasta vårddags- och poliklinikbidragen kunna slopas. Sedan Göteborgs-, Hälsingborgs- och Härnösandsanstaltens ortopediska kliniker överförts till kommunalt huvudmannaskap torde utomlänsavtalet i dess helhet kunna vinna tillämpning. Huruvida detta bör ske redan innan ortopedvården inom området är utbyggd, torde dock få tagas upp vid de förhandlingar, som förutsättes skola ske mellan de berörda parterna. Vid bifall till av departementschefen i det följande framlagt förslag om överflyttning av Stockholmsanstaltens klinik till karolinska sjukhuset bör för rikspatienter gälla samma bestämmelser som för sjukhuset i övrigt.

Från svenska landstingsförbundet m. fl. remissinstanser har framförts den uppfattningen, att de kommunala sjukvårdshuvudmännen i samband med förslaget realiserande bör i annan ordning beredas kompensation för de kostnadsökningar, som är förbundna med detsamma. Såsom landstingsförbundet framhåller, är det angeläget att söka åstadkomma en rationell fördelning mellan staten och dessa huvudmän av samhällets sjukvårdskostnader. Det nuvarande brokiga statsbidragssystemet har, särskilt när det gäller den slutna sjukvården, visat sig vara föga ändamålsenligt. Inom den allmänna statsbidragsutredningen pågår emellertid en allmän översyn ur rationaliseringssynpunkt av gällande bestämmelser om statsbidrag till kommunerna. Utredningens arbete är ännu inte avslutat, och det kan enligt departementschefens mening knappast finnas anledning att nu till särbehandling upptaga frågan om statsbidrag till en speciell gren av kroppsjukvården. Hela frågan om bidrag till den kommunala sjukvården anses böra prövas i ett sammanhang. Detsamma gäller också de statsbidrags- och finansieringsfrågor, som redovisats i den nyssnämnda propositionen nr 106/1954 rörande den framtida användningen av bl. a. Apelvikens och kronprinsessan Victorias kustsanatorier.

I fråga om vårdavgifterna förutsätter departementschefen, att de nuvarande avgifterna på allmän sal bibehålles. Utredningen har påpekat, att vårdavgifterna på halvskilt rum och enskilt rum är mycket skiftande vid de olika anstaltens kliniker. Även innan klinikerna överförts till de lokala huvudmännen finner departementschefen det naturligt, att ifråga-

varande avgifter i största möjliga utsträckning anpassas efter de allmänna sjukhusens taxor. Denna fråga bör därför uppmärksammas av anstaltsledningarna. När det gäller de synnerligen skiftande poliklinik- och behandlingsavgifterna delar departementschefen utredningens uppfattning, att en översyn bör komma till stånd. Denna översyn bör lämpligen kunna ske genom medicinalstyrelsens försorg.

I anslutning till vad utredningen anfört angående eftervården av barnförlammningsfall uttalas i detta sammanhang, att strävandena till en decentraliserad och effektiviserad eftervård synes rationella och önskvärda. Emellertid torde man icke kunna räkna med att ortopedvårdens utbyggnad inom landsting och städer kan dimensioneras så, att hithörande avdelningar förslår vid mera omfattande barnförlammningsepidemier. Vid sådana tillfällen torde liksom hittills även epidemisjukhusen få tagas i anspråk för eftervård. Det förutsättes, att sådan vård av barnförlammningspatienter t. v. även i fortsättningen kommer att bedrivas vid kustsanatorierna liksom vid vanförestalterna så länge de ortopediska klinikerna förblir där.

I fråga om överförandet av vanförestalternas ortopediska kliniker till de lokala huvudmännen innebär utredningens förslag, att överflyttningen av huvudmannaskapet när det gäller de ortopediska klinikerna i Göteborg, Hälsingborg och Härnösand ansetts kunna ske snarast, utan att man avvaktar att nya ortopediska kliniker hunnit anordnas vid resp. städers sjukvårdsinrättningar. I Stockholm däremot har en förändring svårligen ansetts kunna genomföras, förrän en ny ortopediklinikbyggnad uppförts vid karolinska sjukhuset.

Liksom remissmyndigheterna finner departementschefen det naturligt, att en ny ortopedisk klinik uppföres i anslutning till karolinska sjukhuset. Enligt departementschefens mening är det värdefullt, att även ifrågasvarande specialitet finnes företrädd vid ifrågasvarande undervisningssjukhus. Den nuvarande kliniken kan icke anses i allo ändamålsenlig, och dess lokaler erfordras f. ö., såsom i det följande närmare skall utvecklas, bl. a. för en önskvärd överflyttning av arbetskliniken vid karolinska sjukhuset till Norrbackainstitutet. Det synes å andra sidan utgöra en fördel om den nya ortopediska kliniken ej får sin nya förläggning på alltför långt avstånd från detta institut i dess nya gestaltning. Det anses därför böra ankomma på kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande att närmare undersöka förutsättningarna för klinikens förläggande till karolinska sjukhusets område samt inkomma med förslag till byggnadsfrågans lösande. Emellertid understrykes, att, enligt departementschefens uppfattning, lösandet av byggnadsfrågan för karolinska sjukhusets centrallaboratorier är av sådan angelägenhetsgrad, att sistnämnda byggnadsföretag bör äga prioritet, vilket f. ö. synes ha förutsatts då 1951 års riksdag prövade generalplanen i denna del. Det föreslås i övrigt få ankomma på Kungl. Maj:t att

föranstalta om upptagandet av förhandlingar med Stockholms stad och län angående avvecklingen av garnisonssjukvården vid karolinska sjukhuset samt om fördelningen av kostnaderna för uppförande och drift av den föreslagna ortopediska kliniken. Intill dess denna kommit till stånd, bör, såsom utredningen förordat, den ortopediska kliniken kvarbliva vid vanförestalten.

De ortopediska klinikerna vid vanförestalterna i Göteborg, Härnösand och Hälsingborg föreslås intill dess av departementschefen förordade förhandlingar och överläggningar lett till resultat få kvarbliva under sina nuvarande huvudmän.

Yrkesutbildningen och därmed sammanhängande verksamhet

Utredningen har föreslagit bl. a. att vanförestalterna ombildas till kvalificerade arbetsvårdsinstitut för partiellt arbetsföra, inlemmade i samhällets allmänna arbetsvård och förordat att yrkesutbildningen vid arbetsvårdsinstituten reserveras för sådana svårt handikappade personer, som ej kan gå de vanliga yrkesutbildningsvägarna.

Departementschefen anför, att vanförestalterna gjort en betydande insats inom den sociala vanförevården. Från skilda håll har omvittnats den höga standarden hos vanförestalternas yrkesskolor liksom de goda utbildningsresultat, som uppnåtts vid skolorna. De senaste decennierna har emellertid kännetecknats av en kraftig expansion inom den allmänna arbetsvården, där framför allt arbetsmarknadsstyrelsens insatser för partiellt arbetsföra kommit att avse allt flera uppgifter, såsom yrkesutbildning, omskolning, arbetsprövning, arbetsträning, halvskyddad och hel-skyddad sysselsättning m. m. Därvid utnyttjas i stor utsträckning för omskolnings- och utbildningsverksamheten ordinarie skolor och yrkesutbildningsanstalter. Genom statsbidrag stödes också av kommuner eller enskilda inrättade träningsverkstäder och arbetscentraler för partiellt arbetsföra samt s. k. halvskyddad sysselsättning vid enskilda industriföretag. Ifrågavarande verksamhet har under senare år fått en betydande omfattning. Härtill kommer de s. k. arbetsklinikerna i Stockholm och Göteborg, vilka inrättats för kvalificerad arbetsprövning av svårt arbets-hindrade och ur sysselsättningssynpunkt svårbedömda personer.

Omhändertagandet av de partiellt arbetsföra har sålunda under senare år nått en betydande omfattning och har tillförts betydande resurser samt befinner sig under fortsatt utveckling. Under sådana omständigheter har vanförestalternas yrkesutbildande verksamhet i viss mån blivit isolerad från samhällets övriga åtgärder på hithörande områden.

Enligt departementschefen innebär det därför ett fullföljande av en naturlig utvecklingslinje inom modern svensk arbetsvård, att även sådana partiellt arbetsföra, som tillhör gruppen vanföra, i största möjliga ut-

sträckning beredes tillfälle att deltaga i den av samhället organiserade allmänna yrkesutbildningen. Detta utgör också riktpunkten för utredningens förslag i ämnet. Departementschefen vill därför kraftigt understryka utredningens av remissinstanserna biträdda uttalanden i denna del, i all synnerhet som den lämnade redogörelsen visar att en betydande del av vanförestaltnernas yrkesskoleelever bedömts vara i det fysiska och psykiska tillstånd, att de bort kunna tillgodogöra sig undervisning utanför vanförestalt. Även om, såsom framhållits av några remissmyndigheter, rådande platsbrist inom den allmänna yrkesutbildningen tills vidare kan lägga vissa hinder i vägen för ett realiserande av utredningens önskemål, bör detta ej hindra ett principiellt ställningstagande till denna fråga. Liksom utredningen ställer sig departementschefen emellertid tveksam till lämpligheten av att t. ex. vid de centrala verkstadsskolorna anordna särskilda yrkesavdelningar för partiellt arbetsföra. Detta skulle nämligen innebära ett avsteg från den otvivelaktigt riktiga principen om ett normaliserande i största möjliga utsträckning av de partiellt arbetsföras yrkesutbildning.

Vid ett inordnande av de vanföras yrkesutbildning i största möjliga utsträckning inom ramen för samhällets övriga arbetsvård är det också naturligt att se vanförestaltnernas arbetsuppgifter inom socialvårdens område i relation till samhällets arbetsvård över huvud taget. Även inom nuvarande välutvecklade arbetsvårdsorganisation finnes utan tvivel ett behov av utbildningsplatser för sådana partiellt arbetsföra, som på grund av svårare handikapp av olika slag har svårt att tillgodogöra sig den allmänna utbildningen. Utredningens centrala förslag, när det gäller vanförestaltnernas framtida ställning, innebär också en sådan utvidgning av anstaltnernas verksamhetsområde. Förslaget har genomgående tillstyrkts av remissmyndigheterna. För egen del anser departementschefen det ur samhällets synpunkt rationellt, att en samordning av de åtgärder för yrkesutbildning, som samhället vidtagit, kommer till stånd och tillstyrker därför utredningens förslag i denna del. Även för vanförestaltnerna måste en samordning med övriga yrkesutbildningsresurser i olika avseenden innebära ökade möjligheter till en effektiv insats.

Departementschefen kan också i princip biträda utredningens uttalanden om önskvärdheten av en ytterligare effektivisering av yrkesutbildningen vid vanförestaltnerna i dessas nya gestaltning. En anpassning av undervisning och utbildning i olika yrken till arbetsmarknadens krav förefaller naturlig liksom att frågorna om yrkesdifferentiering vid de olika anstaltnerna ägnas omsorgsfull uppmärksamhet. Såsom utredningen framhåller, torde en fullvärdig yrkesutbildning även kunna främjas, om man koncentrerar utbildningen i vissa mera specialbetonade yrken till någon eller några anstalter, varvid det givetvis är naturligt, att elevintagningen i den utsträckning det är möjligt ordnas så, att nuvarande distriktsindelning för

vanförestalternas verksamhet uppmjukas. Dessa frågor torde få uppmärksammas av anstaltsledningarna liksom av arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning. Detsamma gäller utredningens uttalanden angående kontinuerlig elevintagning under terminerna liksom förslaget att anordna kortare utbildningskurser för i första hand omskolning av äldre partiellt arbetsföra. Departementschefen betonar emellertid, att det med hänsyn till anstalternas stora upptagningsområden och angelägenheten av att rationellt kunna utnyttja yrkesavdelningarna torde böra övervägas anordningar för ett centralt anmälnings- och registreringsförfarande beträffande lediga platser vid skolorna.

Den nu förordade reformeringen av yrkesutbildningen vid vanförestalterna underlättas självfallet genom att de ortopediska klinikerna flyttas ut från anstalterna enligt vad som förut tillstyrkts. Utredningens förslag innebär, att anstalterna därmed ombildas till arbetsvårdsinstitut. Departementschefen kan i princip ansluta sig till grundtanken i detta förslag men vill framhålla, att dess definitiva genomförande måste ske successivt och kommer att taga lång tid samt att åtskilliga modifikationer torde bli nödvändiga med hänsyn till de skiftande lokala förhållandena. Innan departementschefen går in härpå berör han dock något ytterligare den verksamhet som skall bedrivas vid de ombildade anstalterna.

De kommunala insatserna inom arbetsvården innebär, såsom framgår av det anförda, att träningsverkstäder och arbetscentraler inrättats i betydande omfattning. Verksamhetens utveckling tyder på att även svårt handikappade personer torde kunna beredas erforderlig arbetsträning inom den kommunala verksamhetens ram. Departementschefen anser sig därför böra ansluta sig till arbetsmarknadsstyrelsens uppfattning, att vanförestalterna i sin nya utformning i första hand bör begränsa sin verksamhet till att komplettera de kommunala arbetsvårdsåtgärderna i andra hänseenden än arbetsträning, nämligen i de fall då huvudmännen av praktiska och ekonomiska skäl ej har möjlighet att vidtaga vissa nödvändiga men speciella arbetsvårdsåtgärder, t. ex. anordningar för kvalificerad arbetsprövning.

Det torde numera vara en vedertagen uppfattning, att en tillfredsställande rehabilitering av svårt arbetshindrade endast kan ske efter en kvalificerad arbetsprövning. Liksom utredningen anser departementschefen, att resurser i detta avseende om möjligt bör knytas till den yrkesutbildande verksamhet, som kommer att bedrivas inom de ombildade vanförestalternas ram. Detta torde, såsom utredningen föreslagit, i första hand böra ske genom att arbetsklinikerna i Stockholm och Göteborg överflyttas till vanförestalterna i dessa städer. Genom en lokal överflyttning av de båda arbetsklinikerna skulle samarbetet mellan arbetsvårdens olika moment betydligt kunna underlättas och arbetsklinikerna skulle kunna repliera på yrkesskolornas internatförläggningar samt skolornas maskiner, utrustning

m. m. För de ombildade vanförestalterna skulle fördelar stå att vinna även därigenom, att arbetsklinikernas läkarexpertis kunde stå till anstalternas förfogande.

Mot den angivna lösningen har bl. a. av medicinalstyrelsen invänt, att arbetsklinikerna med hänsyn till verksamhetens karaktär i stället borde direkt anslutas till resp. undervisningssjukhus. Stockholms- och Göteborgsanstalterna är emellertid så belägna, att ett mycket intimt samarbete med karolinska resp. Sahlgrenska sjukhusen lätteligen kan ordnas. De fördelar, som står att vinna genom överflyttningen, synes därför väl uppväga den eventuella olägenheten av att en formell anslutning icke kan ordnas i båda dessa fall.

I detta sammanhang beröres de synpunkter på förhållandet mellan den medicinska och sociala rehabiliteringsverksamheten samt de förslag, som i samband därmed framförts i vissa remissyttranden.

Departementschefen betonar, att han vid sin prövning av de förslag, som framlagts av 1951 års vanförevårdsutredning, har ansett det vara en huvuduppgift att dels taga ställning till den ortopediska sjukvårdens fortsatta bedrivande inom vanförestalterna, dels ock överväga formerna för den yrkesutbildningsverksamhet, som nu bedrivs vid dessa anstalter. Av vad som anförts i det föregående framgår, att departementschefen i likhet med remissmyndigheterna ansett sig böra tillstyrka, att den ortopediska sjukvården överföres till lokal huvudman. Departementschefen har vidare ansett det vara angeläget förordas, att sådana yrkesutbildningsmöjligheter ställes till de svårt invalidiserade partiellt arbetsförs förfogande, att denna handikappade grupp genom en omsorgsfull utbildning beredes möjligheter att skaffa sig utkomst på arbetsmarknaden. Dessa förslag, som biträts av det övervägande antalet remissinstanser, innebär emellertid icke något ställningstagande i och för sig till frågan om den medicinska rehabiliteringens betydelse. I detta sammanhang erinras om att i det föregående även förordats, att de medicinskt betonade arbetsklinikernas resurser i fortsättningen skall ställas till anstalternas förfogande.

Frågan om den medicinska rehabiliteringsverksamheten, vilken nyligen aktualiserats av medicinalstyrelsens program för en lasarettansluten rehabiliteringsverksamhet, har i remissyttrandena över förevarande utredning föranlett olika förslag rörande framförallt Norrbackainstitutets framtida användning. Enligt pensionsstyrelsen och Stockholmsföreningen borde sålunda institutet omvandlas till ett med karolinska sjukhuset samverkande socialmedicinskt rehabiliteringscentrum. Därest plats bereddades den ortopediska kliniken vid karolinska sjukhuset, borde man enligt dessa remissinstanser söka åstadkomma, förutom en överflyttning av arbetskliniken, en överflyttning från karolinska sjukhuset av de mera rehabiliteringsbetonade verksamhetsgrenarna av medicinen närstående discipliner. Vidare har frågan om förläggningen av ett sjukgymnastinstitut till Norr-

backainstitutet framförts liksom frågan om en kommande utbyggnad av karolinska sjukhusets konvalescent- eller eftervård. Direktionen för karolinska sjukhuset har ifrågasatt en överflyttning av den yrkesmedicinska avdelningen vid sjukhuset, samt vidare om det ej vore lämpligt att vid inrättandet av en professur i socialmedicin förlägga den socialmedicinska institutionen till Norrbackainstitutet. Karolinska institutets lärarkollegium har erinrat om att tanken på anordnandet av ett paraplegikercentrum vid Norrbackainstitutet framförts.

De framförda förslagen är till sin natur så vittsyftande, att departementschefen icke i detta sammanhang anser sig kunna taga ställning till hit hörande frågor. Enligt hans mening torde man under den närmaste tiden få begränsa sig till en detaljplanering av den av honom föreslagna utformningen av de ombildade vanförestalterna samt närmare överväga dispositionen av de ortopediska klinikernas lokaler, i den mån de frigöres genom uppförande av nya klinikbyggnader. Härvid bör givetvis även de frågor, som berör den medicinska rehabiliteringsverksamheten, ägnas uppmärksamhet. Vad särskilt Norrbackainstitutet angår utgör bristen på tomtmark vid karolinska sjukhuset och inom Norrbackaområdet överhuvud ett så allvarligt problem, att frågan om dispositionen av de efter ortopedklinikens utflyttning ledigblivna lokalerna vid Norrbackainstitutet liksom den fortsatta verksamheten i anslutning till institutet överhuvud bör bli föremål för samråd mellan vederbörande myndigheter och anstaltsledning samt direktionen för karolinska sjukhuset och kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande. Möjligheterna att till Norrbackainstitutet förlägga vissa social-mediskt betonade institutioner eller avdelningar torde härvid få ägnas särskild uppmärksamhet. Det förutsattes, att, därest det vid de sålunda förutsatta överläggningarna finnes lämpligt och möjligt att redan nu göra vissa omdispositioner inom anstalten i förut antydd riktning, anstaltsledningen tager erforderliga initiativ och i förekommande fall framlägger förslag till Kungl. Maj:t.

I anslutning härtill framhålles betydelsen av att, även efter de ortopediska klinikernas utflyttande, erforderlig läkarexpertis står till anstalternas förfogande. Yrkesavdelningarnas elever kommer genomgående att vara behäftade med avsevärda fysiska brister av olika slag och det torde vara nödvändigt, att de står under regelbunden kontroll av läkare med specialkompetens.

Ett intimt samarbete bör härvid ske med närmaste ortopediska klinik, som förutsattes vara belägen å samma ort som den ombildade vanförestalten och om möjligt i dess närhet. Ett liknande samarbete bör även, där så kan ske, etableras med andra specialkliniker inom sjukvårdsområdet, särskilt den psykiatriska. Allteftersom en lasarettansluten rehabiliteringsverksamhet utbygges i landstingens regi bör självfallet denna samordnas med verksamheten på de ombildade vanförestalterna; ej sällan

torde det då bli aktuellt att överföra patienter från en rehabiliteringsavdelning till dessa.

I fråga om det av utredningen framlagda förslaget rörande elevernas ekonomi ansluter sig departementschefen liksom flertalet remissinstanser helt till utredningens förslag. Det nuvarande systemet med anstaltsförsörjning och fickpengar bör i och med att anstalternas yrkesundervisning inordnas i arbetsvårdens system av hjälpåtgärder för partiellt arbetsföra enligt departementschefens mening ersättas med samma system med utbildnings- och familjebidrag, som tillämpas inom arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdande verksamhet i övrigt. Härav följer, att av eleven efter självkostnadsprincipen uttages ersättning för eventuellt tillhandahållen kost och logi. I de fall eleven önskar, bör han givetvis kunna få ordna sin bostadsfråga i den öppna marknaden. I den mån en sådan utveckling under rådande knapphet på bostäder kan realiseras, skulle trycket på anstalternas egna internat icke oväsentligt minska, vilket skulle kunna leda till en begränsning av elevrummens antal på anstalterna.

Frågan om anstalternas benämning föreslås få prövas då de ortopediska klinikerna flyttas ut från resp. anstalter.

Skolundervisningen

Utredningen har förordat, att de skolpliktiga vanföra barnen i största möjliga utsträckning beredes möjlighet att deltaga i den allmänna folkskolundervisningen, medan vanförevårdens skolhem bör avse endast sådana barn som på grund av svår invaliditet måste vistas å internat.

Departementschefen uttalar att han helt kan ansluta sig till den av utredningen framförda uppfattningen, att även vanföra barn i största möjliga utsträckning bör få kvarstanna i sina hem och gå i vanliga skolor tillsammans med andra barn. Undervisning vid vanförevårdens skolhem bör endast förekomma för sådana barn, som på grund av svår invaliditet har avsevärda svårigheter att förflytta sig och därför lämpligen bör vistas i internat.

Utredningen har framfört flera beaktansvärda synpunkter på frågan om möjliga åtgärder från samhällets sida för att underlätta ett deltagande i vanlig undervisning. Liksom utredningen hyser departementschefen den meningen, att transporten till och från skolan i görligaste mån bör underlättas. I den mån de vanliga skolskjutsarna ej kan komma till användning i detta sammanhang, bör man pröva, huruvida icke de nu utgående statsbidragen till kommunerna för anordnande av skolskjutsar kan utvidgas att avse även sådana fall, där kommunerna bestrider kostnaderna för skoltransporten av vanföra barn. Det erinras om att enligt gällande bestämmelser angående statsbidrag för anordnande av skolskjutsar en av förutsättningarna för statsbidrag är, att genom anordnande av skolskjuts besparingar i det allmännas utgifter för skolväsendet i övrigt uppstår. Ur

statsfinansiell synpunkt är det enligt departementschefen uppenbarligen fördelaktigare, om skolgången i vanliga skolor på detta sätt underlättas än att det allmänna bekostar internatvistelsen vid vanförevårdens skolhem. I den mån det är fråga om sådana kortare vägsträckor från hem till skola, att de allmänna reglerna om statsbidrag till skolskjutsar ej är tillämpliga, innebär detta också, att de nu ifrågasatta statsbidragen i det enskilda fallet relativt sett måste bli av mindre omfattning än för vanliga skolskjutsar. Departementschefen anser sig därför i princip böra biträda utredningens förslag om statligt stöd i detta avseende. Emellertid torde det icke på grundval av föreliggande material vara möjligt att i detalj taga ställning till hithörande frågor, och det bör därför ankomma på skolöverstyrelsen att, före ett slutligt ställningstagande, framlägga konkreta förslag i detta hänseende.

Även förslaget, att statsbidrag skall lämnas till anskaffande av fortskaffningsmedel, är säkerligen ägnat att underlätta för det vanföra barnet att vistas i sitt eget hem och deltaga i vanlig undervisning. Denna fråga sammanhänger emellertid med frågan om statsbidrag till ortopediska hjälpmedel över huvud taget, och departementschefen upptager i det följande hithörande frågor i ett sammanhang.

I likhet med utredningen och skolöverstyrelsen finner departementschefen det f. n. ej vara möjligt att taga ställning till frågan om en avveckling av vanförevårdens skolhem eller en minskning av platsantalet. Resultatet av de åtgärder, som föreslagits i syfte att främja de vanföras deltagande i den vanliga skolundervisningen, bör först avvaktas, innan hithörande frågor upptages till närmare behandling.

I princip ansluter sig departementschefen till utredningens förslag om redovisnings- och anmälningsförfarandet beträffande vanföra barn. För att få till stånd en central överblick över frågor, som rör intagning vid vanförevårdens skolhem, och för att uppnå en rationell samordning mellan skolhemmen och de vanliga skolorna torde det vara nödvändigt, att en central funktion på detta område tilldelas skolöverstyrelsen. Emellertid understrykes, att skolöverstyrelsen noggrant bör överväga i vilken utsträckning hithörande uppgifter kan decentraliseras och handläggas av anstaltens skolledningar och de lokala skolmyndigheterna. Departementschefen betraktar det som självklart, att medicinsk expertis anlitas i frågor, som gäller intagning på vanförevårdens skolhem.

De av utredningen gjorda uttalandena om ett frigörande av skolhemsorganisationen från de till kvalificerade yrkesskolor ombildade vanförestalterna förefaller departementschefen principiellt riktiga. Det framgår emellertid ej, hur utredningen med denna utgångspunkt i fortsättningen tänkt sig skolhemsorganisationen utformad vid de anstalter, där skolhem även i fortsättningen kommer att finnas. Det förefaller knappast tänkbart, att en omorganisation i detta avseende f. n. skulle kunna drivas så långt, att ett frigörande även från anstaltens ekonomiska förvaltning skulle

kunna genomföras. Det förslag, som utredningen i detta sammanhang framlägger om ett överförande av Stockholmsanstaltens skolhem på Lidingö till Eugeniahemmets regi, anses innebära praktiska och organisatoriska fördelar, och departementschefen kan biträda detsamma. Då såsom Stockholmsföreningen påpekat frågan om gottgörelse för vissa i hemmet nedlagda donationsmedel m. m. bör prövas och detta om möjligt bör ske före överföringen anses denna böra uppskjutas något, förslagsvis till den 1 juli 1956.

Utredningens förslag att vid Stockholmsanstalten tillsvidare bibehålla folkskolornas högre avdelning föranleder ingen erinran från departementschefens sida, liksom ej heller utredningens uttalanden angående ett i annat sammanhang framlagt förslag att anordna en enskild realskola och gymnasieundervisning vid anstalten. Nuvarande utformning av undervisningen, som bereder möjlighet för begåvade vanföra elever att bedriva studier för avläggande av real- och studentexamen, torde tills vidare få bibehållas i avvaktan på de erfarenheter, som kan vinnas angående vanförestaltens verksamhet efter dess ombildning. Utvecklingen vid dessa yrkesskolor kan medföra, att skolhemsorganisationen i dess nuvarande utformning måste tagas upp till förnyad prövning. I samband därmed torde också ett bl. a. av medicinska fakulteten i Lund framfört förslag om inrättande av skolhem vid centralasaretten få upptagas till närmare övervägande.

Vid prövning av utredningens förslag om en höjning av avgifterna vid skolhemmen har departementschefen funnit det skäligt, att de vanföras föräldrar erlägger viss avgift för barnens kost och logi vid skolhemmen. Med hänsyn till att det här är fråga om handikappade barn anser departementschefen emellertid, att någon höjning av nuvarande avgift av 50 öre icke bör ske vid vanförestalternas skolhem. I överensstämmelse härmed bör avgiften vid Eugeniahemmets skolhem, vilken nu utgår med 1 krona, sänkas till 50 öre per barn och dag. Däremot biträdes utredningens förslag att staten, liksom när det gäller andra handikappade barn, utan behovsprövning helt svarar för barnens och eventuellt erforderliga vårdares resekostnader mellan skolan och det egna hemmet. De nu föreslagna ändringarna anses böra träda i kraft den 1 juli 1956.

Vad slutligen den centrala ledningen och tillsynen över skolhemsorganisationen angår, förordas, att den tilldelas skolöverstyrelsen, som vid behov bör äga att hos vederbörande länsstyrelse påkalla biträde av barnavårdsassistent för fullgörande av den lokala inspektionen. Departementschefen förutsätter emellertid, att med hänsyn till skolhemmens speciella karaktär ett intimt samarbete kommer till stånd med såväl socialstyrelsen som medicinalstyrelsen. Tillsynsmyndigheten bör också tillse, att behövlig medicinsk övervakning och behandling kommer till stånd av de vanföra skolbarnen.

Vård- och arbetshemsverksamheten

Utredningen har hävdad den uppfattningen att vård- och arbetshemmen snarast bör befrias från de interner, som hör hemma på kroniker- och ålderdomshem. De interner, som har viss arbetsförmåga, bör ej utan tvingande skäl isoleras i särskilda arbetshem utan beredas tillgång till samhällets allmänna arbetsvårdssystem, vilket numera öppnat vidgade möjligheter även för detta klientel. Utredningen förordar en successiv avveckling av vård- och arbetshemmen.

Departementschefen anför, att utredningens uppfattning, att vård- och arbetshemmen vid vanförestalternas ombildande till arbetsvårdsinstitut för kvalificerad yrkesutbildning svårligen kan inpassas i den nya organisationen, otvivelaktigt är riktig. Hemmen har nämligen fått en viss prägel av asyl- och utredningen har visat, att ett betydande antal interner vistats på hemmen under en stor del av sitt liv. Hemmen har ej heller tillgång till resurser för vare sig yrkesutbildning eller arbetsträning, och departementschefen delar därför även utredningens uppfattning, att sådana interner, som har viss arbetsförmåga, bör beredas tillgång till samhällets allmänna arbetsvårdssystem i den mån det är möjligt.

Å andra sidan är det här fråga om ett svårt invalidiserat klientel, som i allmänhet torde ha ytterst små möjligheter att skaffa sig utkomst på den öppna marknaden men som har relativt goda möjligheter till en dräglig tillvaro i den skyddande miljö, som arbetshemmet erbjuder. Det är också ur humanitär synpunkt svårt att tänka sig, att detta klientel skulle överflyttas till ålderdomshem eller kronikerhem även om det kan göras gällande, att vården av dessa personer rätteligen ankommer på kommunal huvudman. Bristen på vårdplatser vid såväl ålderdoms- som kronikerhem gör det också mycket tveksamt, om en sådan överflyttning skulle vara praktiskt genomförbar. Även klientelet svåra invaliditet gör en överflyttning mindre tilltalande.

Utredningen har också av humanitära skäl icke velat förorda en omedelbar avveckling av hemmen. För egen del anser sig departementschefen av samma skäl samt med hänsyn till bristen på andra lämpliga socialvårdande åtgärder för denna kategori, ej f. n. kunna framlägga förslag om en sådan avveckling. I stället föreslås, att vård- och arbetshemmen t. v. bibehålls vid anstalterna och att finansieringen av dessa hem sker på samma sätt som i det följande förordas för de blivande arbetsvårdsinstituten, varvid dock nuvarande patientavgifter tills vidare alltjämt bör utgå. I överensstämmelse härmed anser departementschefen det också rimligt, att även Eugeniahemmets arbetshem erhåller statsbidrag på motsvarande sätt fr. o. m. budgetåret 1956/57. Tillsynen av vård- och arbetshemmen anses även i fortsättningen böra tillkomma medicinalstyrelsen.

Kuratorsverksamheten och arbetscentralerna

Vid ett genomförande av förslaget om de ortopediska klinikernas överförande till de lokala huvudmännen måste frågan om den nuvarande kuratorsorganisationen vid vanförestalterna upptagas till prövning. En betydande del av de nuvarande kuratorernas verksamhet torde ha ägnats åt patienterna vid dessa kliniker och kuratorernas arbetsuppgifter kommer sålunda att minska, då klinikerna överflyttats till sjukhusen. Å andra sidan torde otvivelaktigt arbetsvårdsinstitutens svårt invalidiserade klientel komma att kräva stor insats från socialarbetarnas sida. Huruvida detta arbete till huvudsaklig del kan övertagas av den allmänna arbetsvårdens organ undandrag sig departementschefens bedömning. Hithörande spörsmål synes också tills vidare sakna aktualitet. Departementschefen förutsätter emellertid, att de i sinom tid blir föremål för övervägande av tillsynsmyndigheten och anstaltsledningarna och att konkreta förslag framlägges till en organisation, som tillgodoser behovet av personlig omvårdnad av arbetsvårdsinstitutens klientel, liksom kravet på en effektiv kontakt med arbetsmarknaden. Kostnaderna för den verksamhet, det här är fråga om, bör finansieras på samma sätt som arbetsvårdsinstitutens verksamhet i övrigt. Intill dess de ortopediska klinikerna brutits ut ur vanförestalterna, torde varje kurator få hänföras till den del av verksamheten, där vederbörande har sin huvudsakliga sysselsättning. Frågan härom får prövas vid staternas fastställande. Det hittillsvarande statsbidraget till verksamheten anses böra upphöra från och med den 1 juli 1956.

I fråga om arbetscentralerna delar departementschefen utredningens uppfattning, att dessa centraler icke bör infogas i de blivande arbetsvårdsinstitutens organisation, vilket naturligtvis icke hindrar, att vanförestaltdöroverningarna även i fortsättningen utövar denna verksamhet i egen regi och på egen bekostnad, därest man skulle anse, att de av utredningen framförda synpunkterna på bl. a. en samordning med den motsvarande verksamhet, som bedrivs av andra handikappade grupperns organisationer, skulle visa sig mindre lämplig.

Ortopediska och tekniska hjälpmedel m. m.

Departementschefen anser, att det allmänna även i fortsättningen bör bestrida huvudparten av kostnaderna för ortopediska hjälpmedel. F. n. utgör bidraget $\frac{2}{3}$ av de bidragsberättigade kostnaderna. De av utredningen anförda skälen för att staten ej bör påtaga sig hela kostnadsansvaret finner departementschefen bärande men vill för egen del förordna, att statens bidrag begränsas till $\frac{3}{4}$ av totalkostnaden, varvid dock den enskilde alltid bör svara för ett belopp av 3 kronor. Härigenom vinnes en naturlig anknytning till det bidragssystem, som gäller inom den allmänna sjukförsäk-

ringen. Även om departementschefen icke f. n. kan förorda en samordning av bidragsverksamheten inom ramen för den allmänna sjukförsäkringen, kan frågan om en sådan samordning lättare upptagas till förnyad prövning, därest bidragsbeloppen redan från början anpassas till vad som gäller inom denna sjukförsäkring.

Utredningen har föreslagit, att statens bidrag i fortsättningen baseras på generella riktpriiser för olika förekommande slag av ortopediska hjälpmedel. Hithörande frågor, liksom frågor om kvalitetsföreskrifter m. m., skulle handläggas av en särskild nämnd, som också skulle avgöra vilka hjälpmedel, som med hänsyn till utvecklingens krav bör berättiga till statsbidrag. Departementschefen erinrar om att medicinalstyrelsen erhållit i uppdrag att utreda frågor, som sammanhänger med bidragsrätten till ortopediska hjälpmedel. Detta uppdrag har ännu icke redovisats. Medicinalstyrelsens utredning i dessa frågor bör emellertid ej hindra ett genomförande av den av departementschefen föreslagna höjningen från $\frac{2}{3}$ till $\frac{3}{4}$ av totalkostnaden för sådana ortopediska hjälpmedel m. m., som redan nu är statsbidragsberättigade. Det föreslås därför få ankomma på Kungl. Maj:t att, vid bifall till av departementschefen framlagda förslag, företaga erforderliga ändringar i nu gällande regler på detta område. Förslaget anses därvid böra genomföras fr. o. m. den 1 januari 1956. Ändringen i bidragsgrunderna kan beräknas medföra en kostnadsökning av omkring 450 000 kr. om året, vilken fördelar sig på anslagen till Bidrag till vanförestalter m. m., Bidrag till Eugeniahemmet samt Bidrag till stödjebandage och proteser vid ortopediska lasarettavdelningar m. m. Bidragen utbetalas, från de två förstnämnda anslagen kvartalsvis och från det tredje anslaget delvis halvårsvis och delvis kvartalsvis i efterskott. Det nu framlagda förslaget kommer därför att för nästa budgetår föranleda allenast en obetydlig ökning av medelsbehovet. Någon ändring av den i statsverkspropositionen gjorda beräkningen av anslagen, vilka är uppförda förslagsvis, anses icke vara påkallad.

I avvaktan på de resultat, som medicinalstyrelsen kan nå för att motverka nu otvivelaktigt föreliggande bristande enhetlighet i fråga om prisställningen på ortopediska hjälpmedel, bör också tills vidare anslå med att tillsätta en särskild utredning för att undersöka förutsättningarna för en centralisering av de nuvarande bandageverkstädernas verksamhet. Remissmyndigheterna har dessutom enligt departementschefens uppfattning anfört starka skäl för att en centralisering av bandageverksamheten ej bör drivas alltför långt. En fullständig koncentration av tillverkningen på detta område kan utan tvivel medföra risker för en försämrad service. Det är här i allmänhet fråga om patienter, som har mycket svårt att någon längre tid vara utan sina ortopediska hjälpmedel. Det är också uppenbarligen så, att tillverkningen ofta är ett finhantverk, som fordrar ett intimt samarbete mellan läkare, bandagist och patient. I varje fall gäller detta inpassning och

justering av ett färdigt bandage. Det torde därför vara erforderligt, att nytillkommande ortopediska kliniker utrustas med mindre bandageverkstäder. Utvecklingen på detta område torde framdeles, i och med ortopedvårdens utbyggnad i landet, få utvisa i vilken utsträckning en mera väsentlig koncentration av bandagetillverkningen är möjlig och önskvärd. Så länge vanförestalternas verkstäder kvarligger i sina nuvarande lokaler är det säkerligen också av praktiska skäl motiverat att nu ej företaga någon mera väsentlig förändring i dessas organisation. Av samma skäl torde det ej i nuvarande läge vara lämpligt att föreslå någon ändring i huvudmannskapet för anstaltens verkstäder. Även om deras verksamhet otvivelaktigt äger ett intimt samband med de ortopediska klinikerna, som, enligt vad departementschefen förordat, bör överföras till lokal huvudman, torde frågan om en förändring av huvudmannskapet för verkstäderna liksom frågan om formerna för bandageverksamhetens bedrivande få upptagas till närmare bedömande först sedan ortopedvården ytterligare blivit utbyggd inom den allmänna sjukvården. Det förefaller ur praktisk synpunkt föga lämpligt, om man vid ett skiljande av ortopedvården från vanförestalternas övriga verksamhet och i samband därmed uppförande av nybyggnader för ortopediska kliniker vid närbeläget lasarett samtidigt skulle bygga verkstäder vid klinikerna av sådan omfattning, att de skulle kunna övertaga de nuvarande verkstädernas hittillsvarande uppgifter att betjäna ett stort antal sjukvårdsområden.

Emellertid är det även enligt departementschefens mening angeläget, att frågan om en fortsatt centralisering av tillverkningen av halvfabrikat ägnas uppmärksamhet. Det anses böra ankomma på anstaltsledningarna att i samråd med medicinalstyrelsen upptaga hithörande problem till övervägande.

Vad slutligen angår utredningens förslag att successivt avveckla Eugeniahemmets verkstäder och tillgodose hemmets bandagebehov från den närliggande Stockholmsanstaltens verkstäder föranleder detta ingen erinran från departementschefens sida. Det föreslås få ankomma på vederbörande anstaltsledningar att utarbета närmare förslag i denna fråga, innefattande även frågan om behovet av eventuell personalökning vid Stockholmsanstaltens verkstäder efter förslagens genomförande.

De ombildade vanförestalternas ställning, finansiering och organisation

Med hänsyn till att vanförestaltdriftsföreningarna i stort sett saknar eget rörelsekapital och staten i fortsättningen liksom hittills torde få komma att svara för de ombildade vanförestaltdriftsföreningarnas driftkostnader, ligger det enligt departementschefen utan tvivel nära till hands att tänka sig ett förstärkt stöd av anstaltens sida. 1951 års vanförestaltdriftsutredning har emellertid gjort en myc-

ket ingående analys av den hittills bedrivna verksamheten vid anstalterna och kommit till det resultatet, att driften vid dessa torde få anses rationellt ordnad och i vart fall ej mindre välskött än t. ex. vid allmänna sjukvårdsinrättningar. Då sålunda föreningarna under en lång följd av år på ett tillfredsställande sätt fyllt sin uppgift som huvudmän för vanförestalterna, synes det vara angeläget att även i fortsättningen kunna knyta an till den tradition inom arbetsvården, som de nuvarande huvudmännen representerar, samt att tillgodogöra sig den fond av intresse och erfarenhet, som finnes att tillgå inom vanförestalterna. Ett förstatligande skulle också förutsätta ingående utredningar om användningen av föreningarnas i verksamheten insatta egna medel. På grund av det anförda anser departementschefen fullgoda skäl finnas att förorda, att de ombildade vanförestalterna bibehålles under enskilt huvudmannaskap. Staten bör därvid, liksom hittills, tillförsäkra sig ett avgörande inflytande på verksamhetens utformning. Enligt departementschefens mening synes vidare tillräckliga skäl ej ha anförts för att, vid ett bibehållet enskilt huvudmannaskap, frångå den hittillsvarande föreningsformen. I huvudsak vill departementschefen också biträda utredningens förslag om utformningen av föreningsstämmans och styrelsens befogenheter men förutsätter, att tillsynsmyndigheterna efter samråd med föreningarna inkommer med förslag till erforderliga ändringar i föreningsstadgarna i dessa avseenden. Vidare förutsättes, att Kungl. Maj:t liksom hittills skall utse minst halva antalet styrelseledamöter, däribland ordföranden, och att det allmänna bör tillförsäkra sig erforderligt inseende i fråga om revision m. m.

Även om sålunda ett bibehållet enskilt huvudmannaskap över anstalterna förordas, anser sig departementschefen dock i likhet med ett stort antal remissmyndigheter icke kunna biträda förslaget, att statens arbetsklirik lägges under samma huvudmannaskap som Stockholmsanstalten i övrigt. Tills vidare bör därför statens arbetsklirik bibehålla sin nuvarande förvaltningsform med en egen styrelse, lydande direkt under Kungl. Maj:t.

När det gäller arbetskliriken i Göteborg, torde frågan om formen för klirikens administrativa ställning inom de ombildade vanförestalternas ram få upptagas till närmare överbägende sedan klarhet vunnits om de frågor, som i övrigt sammanhänger med arbetsvårdsinstitutets verksamhet.

En konsekvens av förslaget om vanförestalternas omändring till kvalificerade yrkesskolor inom ramen för arbetsvårdens organisation i övrigt är enligt utredningen, att anstalterna lägges under arbetsmarknadsstyrelsens centrala ledning och tillsyn. Emellertid har departementschefen förut uttalat, att särskilda överbägenden och förhandlingar bör äga rum om Stockholms- och Göteborgsanstalternas organisation och verksamhet. Innan klarhet vunnits härom, synes det icke vara möjligt att taga ställning till frågan om tillsynsmyndigheten. Även vad angår anstalterna i Hälsingborg och Härnösand föreligger förslag om flyttning och omorganisation, som bör

prövas, innan tillsynsmyndigheten definitivt fastslages. Tillsvidare anses därför medicinalstyrelsen alltjämt böra fungera såsom tillsynsmyndighet utom i vad angår skolverksamheten, vilken såsom förut framhållits bör ställas under tillsyn av skolöverstyrelsen. Det bör ankomma på arbetsmarknadsstyrelsen att redan nu i samarbete med medicinalstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning följa verksamheten vid vanförestalternas yrkesskolor och främja en rationell uppbyggnad av yrkesskoleverksamheten samt verka för en smidig samordning de olika skolorna emellan liksom med det allmänna yrkesskoleväsendet, allt enligt de riktlinjer, som förut skisserats eller som kan framkomma som resultat av de förordade ytterligare övervägandena i ämnet. Sådana bestämmelser och föreskrifter, som i ett senare stadium erfordras för att genomföra principförslaget om vanförestalternas omorganisation, bör utarbetas av arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med övriga berörda myndigheter och i förekommande fall underställas Kungl. Maj:t. Detta gäller även frågorna om de funktioner, som i detta sammanhang bör tilldelas arbetsmarknadsstyrelsens lokala organ i fråga om intagning och utskrivning av elever vid skolorna etc. Ifråga om intagning av elever bör dock så snart som möjligt efter den 1 juli 1956 den inom arbetsmarknadsverket uppbyggda arbetsvårdsorganisationen få tillgång till de platser på de ombildade vanförestalternas yrkesskolor, som icke upptas av det klientel som traditionellt har brukat mottagas där. Liksom hittills bör inspektionsrätt tillkomma överstyrelsen för yrkesutbildning, vilken därvid skall ha att godkänna undervisningsplaner, lärares och rektorers behörighet samt lokaler och materiel för undervisningen.

Av utredningen framgår, att nuvarande form för finansiering av vanförestalternas verksamhet ej kan anses rationell. Disproportionen mellan de fasta statsbidragens storlek och storleken av de s. k. fyllnadsbidrag, som staten måst ikläda sig för att täcka uppkommet underskott vid anstalterna, har blivit mycket betydande. Såväl från huvudmännens som statens sida har det länge varit en önskan att finna fastare former för anstalternas finansiering. De förslag, som utredningen framlägger i detta hänseende, fyller enligt departementschefens uppfattning detta krav, och departementschefen förordar, att staten i fortsättningen bestrider anstalternas kostnader enligt av Kungl. Maj:t godkända utgifts- och inkomstater, som bör innefatta hela den under statens kostnadsansvar fallande verksamheten, i den mån den står under föreningarnas huvudmannaskap. Detta innebär, att staten skall svara för kostnaderna för samtliga verksamhetsgrenar under enskilt huvudmannaskap vid anstalterna utom arbetscentralerna, i den mån vårdavgifter och övriga inkomster icke förslår. Det föreslagna finansieringssystemet bör tillämpas från och med budgetåret 1956/57. I fråga om de ortopediska klinikerna skall det sagda gälla intill dess de överförts i landstingens huvudmannaskap. Det förutsättes därvid, att

avkastningen av föreningarnas egna medel, i den mån det ej är fråga om ändamålsbundna donationer, används för att minska statsverkets kostnadsandel. I första hand bör emellertid fondavkastningarna få användas till finansiering av arbetscentralerna.

I övrigt förutsättes det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter angående tjänstetillsättningar, regleringar av tjänster och inrättande av nya tjänster liksom om formerna för avtalsförhandlingar m. m. Beträffande anstalternas administrativa ledning bör Kungl. Maj:t äga att efter förslag av anstaltsstyrelserna och tillsynsmyndigheten utfärda erforderliga bestämmelser.

Eugeniahemmet. Vården av normalbegåvade spastiska barn

Frågan om omhändertagande, behandling och vård av vissa hjärnskadade, de s. k. spastikerna och särskilt då de spastiska barnen, har under de senaste åren livligt uppmärksammats. På hösten 1953 tog medicinalstyrelsen i en skrivelse till Kungl. Maj:t upp hithörande problem till en allsidig behandling. Vissa beräkningar av antalet spastiker i landet redovisades; bl. a. beräknades totalantalet spastiker till 4 500. I fortsättningen betonades till en början särskilt vikten av en tidig diagnos och observation på specialkliniker eller inom den allmänna sjukvårdens ram. Sedan spasticitetens art klarlagts, borde en differentiering ske. Medicinalstyrelsen skilde härvid på efterblivna och normalbegåvade barn. I fråga om den förstnämnda gruppen har förslagen berörts i proposition nr 26/1954 med förslag till lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Beträffande de normalbegåvade spastiska barnen fann medicinalstyrelsen, att de i stor utsträckning kunde och borde vårdas i hemmen men stå under medicinsk kontroll och få sin behandling vid särskilda daghem och vid polikliniker. Åtskilliga spastiska barn förmenades dock behöva sluten vård. För dem ansågs speciella kvalificerade centralanstalter nödvändiga och i första hand förordades, att Eugeniahemmet skulle tjänstgöra som en sådan anstalt medan ett andra hem borde inrättas i Göteborg. Dessa medicinalstyrelsens förslag och synpunkter har sedermera i allt väsentligt upptagits av vanförevårdsutredningen. Vad utredningen härvid anfört har i allmänhet ej föranlett någon erinran vid remissbehandlingen.

För egen del framhåller departementschefen särskilt betydelsen av att fall av spasticitet observeras på ett tidigt stadium. Frågan om detta erfordrar förstärkning av organisationen inom förlossnings- och spädbarnsvården och bör uppmärksammas av de härför ansvariga myndigheterna. Överhuvud bör de spastiska barnens observation och vård så långt som möjligt inordnas i den allmänna sjukvården och förebyggande barnvården. Inom denna ram bör huvudmännen söka få till stånd en ambulans verksamhet, som kan stödja hemvården. Även daghem anses fylla en viktig uppgift för dessa

barn. Otvivelaktigt kräves dock även hem för sluten vård. När det gäller särskilt svårbedömbara fall synes denna vård böra ske vid centrala spastikeranstalter, där en samlad medicinsk och teknisk erfarenhet på detta område kan stå till förfogande. Departementschefen ansluter sig alltså i huvudsak till de riktlinjer för spastikervårdens ordnande, som medicinalstyrelsen och utredningen uppdragit.

Eugeniahemmet har under en följd av år mottagit spastiska barn för vård och behandling och f. n. torde över hälften av sjukavdelningens vårdplatser vara belagda med sådana barn. Det synes departementschefen därför naturligt, att i första hand Eugeniahemmet beredes möjligheter att fullfölja sin utveckling till en central spastikeranstalt. Departementschefen ansluter sig till utredningens förslag, att Eugeniahemmets sjukavdelning bör få till uppgift att för testning, utredning och behandling mottaga spastiska barn i förskoleåldern från hela landet samt jämväl i mån av plats vanföra eller eljest invalidiserade barn. På hemmets skolhem och internat bör i första hand mottagas spastiska men även andra vanföra barn i skolåldern, som på grund av sin höggradiga spasticitet eller vanförhet ej kan gå i vanliga skolor. Departementschefen biträder utredningens uppfattning, att statsverket bör påtaga sig kostnaderna för Eugeniahemmets om- och tillbyggnad för ifrågavarande ändamål. I det följande framlägges förslag om anslag för hithörande byggnadsarbeten.

Departementschefen har ävenledes blivit övertygad om det angelägna i att utredningens förslag om ett ytterligare hem för vård av spastiska barn i förskoleåldern i Göteborg snarast möjligt förverkligas. Detta hem har sedan länge planerats av diakonissällskapet i Göteborg i samråd med medicinsk sakkunskap vid universitetet i staden, och förslag om dess inrättande med statligt stöd framfördes av medicinalstyrelsen i dess förut nämnda skrivelse. Avsikten är, att hemmet i första hand skulle betjäna Göteborgs stad och sju närliggande landsting. Diakonissällskapet, som avser att driva hemmet med bidrag från hemortslandstingen, har icke ansett sig kunna svara för någon del av anläggningskostnaderna. Utredningen har hemställt, att dessa helt skall gäldas av statsmedel såvitt avser ett förskolehem om 30 platser. Då staten icke synes böra undandraga sig att påtaga sig anläggningskostnaderna för en anstalt av denna karaktär, kan departementschefen tillstyrka detta förslag. Genom att sällskapet åtar sig att driva hemmet tillförsäkras detta lämplig personal. Det förutsättes, att barnens resp. hemortslandsting svarar för vårdkostnaderna på hemmet enligt de grunder som strax skall anges. I det följande anmäles visst medelsbehov för ritnings- och utredningsarbeten avseende detta förskolehem.

Departementschefen biträder utredningens förslag, att ifrågavarande anstalter ställas under medicinalstyrelsens tillsyn och inspektion samt förordar, att medicinalstyrelsen erhåller i uppdrag att inkomma med förslag till de taxegrunder, som skall gälla för anstalternas öppna vård.

Liksom utredningen framhåller departementschefen betydelsen av att de nu föreslagna spastikeranstalterna ej kommer att beläggas med ett kroniserat barnklientel.

Utredningens förslag ifråga om finansieringen av Eugeniahemmets sjukavdelning innebär i huvudsak samma anordning som av departementschefen i det föregående biträdds ifråga om vanförestalternas ortopediska kliniker. Förslaget innebär dessutom, att hemmet skall komma i åtnjutande av motsvarande statliga driftbidrag, som utgår till de medicinska barnavdelningarna eller 2 kronor per barn och dag. Dessa förslag, vilka skulle träda i kraft den 1 juli 1956, anser sig departementschefen böra biträda som en provisorisk anordning. Den torde få omprövas då ortopedklinikerna utflyttats från vanförestalterna och det s. k. utomlänsavtalet enligt vad ovan förordats helt trätt i tillämpning för dessa kliniker. Samma ordning anses böra gälla för det planerade spastikerhemmet i Göteborg.

Departementschefen biträder förslaget, att staten beträffande Eugeniahemmet svarar för uppkommet driftunderskott för anstalten i dess helhet, under förutsättning att sällskapet Eugeniahemmet för fastställelse förelägger Kungl. Maj:t inkomst- och utgiftsstat i analogi med vad som förordats beträffande de ombildade vanförestalterna. Även dessa ändringar bör tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1956.

Slutligen förordar departementschefen i överensstämmelse med vad han föreslagit beträffande de ombildade vanförestalterna, att det enskilda huvudmannskapet för Eugeniahemmet bibehålles, och anser att verksamheten liksom hittills bör bedrivas av sällskapet Eugeniahemmet. Kungl. Maj:t bör dock förbehålla sig rätten att utse åtminstone hälften av styrelseledamöterna. Föreskrifter i hithörande frågor föreslås få meddelas av Kungl. Maj:t.

Byggnads- och lokalfrågor

I sitt remissyttrande över vanförestalternas utredningens förslag har byggnadsstyrelsen uttalat, att definitiva förslag till byggnadsåtgärder vid de ombildade vanförestalterna ej kan upprättas förrän beslut fattats om den blivande verksamheten vid anstalterna.

Departementschefen vill i fråga om Norrbackainstitutet uttala, att en allmän översyn av byggnadsbehoven vid institutet med utgångspunkt från vad i det föregående föreslagits nu bör komma till stånd genom byggnadsstyrelsens försorg samt i samråd med övriga berörda myndigheter och anstaltsledningen i syfte att erhålla en rationell lösning av institutets byggnadsfråga. Med hänsyn till behovet av att få en överblick över de byggnadsfrågor, som kan äga samband med den föreslagna nya verksamheten vid Norrbackainstitutet, bör samråd tagas jämväl med direktionen för karo-

linska sjukhuset och kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande. Härvid bör jämväl frågan om den fortsatta dispositionen av den s. k. blindhemstomten på Norrbackaområdet upptagas till övervägande.

Före ett slutligt ställningstagande bör jämväl en översyn äga rum av de ifrågasatta byggnadsåtgärderna vid Norrbackainstitutets skolhem på Lidingö.

I fråga om Hälsingborgsanstalten har olika meningar kommit till uttryck om lämpligheten av såväl att i framtiden bibehålla en ortopedisk klinik i Hälsingborg som att bibehålla den nuvarande vanförestalten i Hälsingborg. Departementschefen har därför förklarat sig ämna medverka till att överläggningar kommer till stånd i denna sak liksom om vanförestårdens och den därmed sammanhängande arbetsvårdens ordnande i Skåne överhuvud. Något ställningstagande till de preliminära byggnadsförslagen rörande Hälsingborgsanstalten kan självfallet icke ske dessförinnan.

Även i fråga om Härnösandsanstalten har i remissyttrandena skilda meningar kommit till uttryck om dels förutsättningarna för sjukvårdshuvudmannens övertagande av den nuvarande ortopediska kliniken, dels förutsättningarna för nybyggnad av en ortopedisk klinik inom sjukvårdsområdet, dels ock frågan om förläggningen av ett arbetsvårdsinstitut vid eventuell nybyggnad. Samtliga dessa frågor anses behöva ytterligare övervägas före ett slutligt ställningstagande till frågan om byggnadsåtgärder vid den nuvarande anstalten.

I fråga om Göteborgsanstaltens byggnadsfråga erinras om att enligt Göteborgsföreningens remissyttrande Göteborgs stad deklarerat ett intresse av att övertaga, förutom klinikbyggnaden, även övriga byggnader vid anstalten. Göteborgsföreningen planerar i stället att upprätta förslag till ett helt nytt arbetsvårdsinstitut på av staden reserverat område. Med hänsyn härtill förutsattes det få uppdragas åt den kommission, som skulle få i uppdrag att upptaga förhandlingar om ortopediklinikens övertagande av Göteborgs stad, att även till närmare övervägande upptaga de sålunda framförda förslagen om Göteborgsanstaltens överförande i Göteborgs stads ägo. Frågan om uppförande av ett nytt arbetsvårdsinstitut i Göteborg anses böra upptagas till prövning först sedan förhandlingarna avslutats.

Vad Eugeniahemmet angår, har departementschefen i det föregående förordat, att staten påtager sig kostnadsansvaret för hemmets utbyggande till central spastikeranstalt. Ifrågavarande byggnadsarbeten har kostnadsberäknats till 450 000 kronor, vartill kommer 150 000 kronor för utrustning. Förslaget har tillstyrkts av bl. a. medicinalstyrelsen och centrala sjukvårdsberedningen. Även enligt departementschefens mening är det oundgängligen nödvändigt, att Eugeniahemmet, vars standard på grund av svag ekonomi ej kunnat upprätthållas i fråga om byggnader och utrustning, nu sättes i sådant skick, att hemmet kan tillfredsställande fylla sin nya funktion inom spastikervården. Invändningar mot alltför omfat-

tande byggnadsarbeten vid hemmet har framförts av bl. a. direktionen för karolinska sjukhuset, kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande samt kommissionen för förhandlingar rörande karolinska sjukhusets utbyggande m. m. Dessa remissmyndigheter har framhållit angelägenheten av att Eugeniahemmets tomtområde för framtiden reserveras för karolinska sjukhusets behov, i första hand för förläggandet av de nervkliniker, som efter serafimerlasarettets överlåtande på Stockholms stad avsetts skola uppföras vid karolinska sjukhuset. Frågan om det framtida utnyttjandet av Eugeniahemmets område var föremål för behandling vid 1951 års riksdag, varvid riksdagen uttalade, att markområdet borde reserveras för statliga ändamål, men att riksdagen icke vore beredd att biträda uppfattningen, att området i första hand borde tagas i anspråk för behov, som kunde uppstå i samband med karolinska sjukhusets fortsatta utbyggnad.

Utan att nu taga definitiv ställning till frågan om det framtida användandet av Eugeniahemmets markområde, vill departementschefen framhålla, att han av vad kommissionen för förhandlingar rörande karolinska sjukhusets utbyggande m. m. anfört blivit övertygad om att det torde bli nödvändigt att inom Norrbackaområdet söka finna utrymme för de ovan nämnda nervklinikerna. Såvitt nu kan bedömas, torde en förläggning av klinikerna till närheten av karolinska sjukhusets psykiatriska klinik närmast komma i fråga. Härvid skulle eventuellt viss del av Eugeniahemmets område behöva tagas i anspråk för klinikerna. Hittills upprättade skissritningar för nervklinikerna utvisar emellertid, att deras uppförande icke skulle behöva inkräkta på Eugeniahemmets område i sådan utsträckning, att en om- och tillbyggnad av Eugeniahemmet enligt det framlagda förslaget skulle äventyras.

De av departementschefen förordade byggnadsarbetena vid Eugeniahemmet innebär icke ny- eller ombyggnadsarbeten av sådan omfattning, att detta medför ett ställningstagande till frågan om Eugeniahemmets framtida förläggning, utan är närmast att betrakta som genomförandet av en sedan länge behövlig upprustning av hemmet, som f. n. fyller en viktig uppgift inom svensk vanförevård och som vid ett bifall till av departementschefen framlagda förslag kommer att under den närmaste tiden få ökade möjligheter att fylla en central funktion inom landets spastikervård, där behovet av vårdplatser är mycket stort. Departementschefen tillstyrker därför, att de föreslagna byggnadsarbetena vid Eugeniahemmet kommer till stånd, och har intet att erinra mot de till 450 000 kronor beräknade kostnaderna. Emellertid föreslås, att kostnaderna fördelas på två budgetår, varvid för nästa budgetår anses böra anvisas ett belopp av 375 000 kronor. Vad angår förslaget om anskaffande av utrustning har departementschefen i och för sig intet att erinra men förordar, att centrala sjukvårdsberedningen får undersöka om icke kostnaderna för operation, röntgen och

EEG-laboratorium skulle kunna nedbringas genom att Eugeniahemmet finge använda motsvarande resurser vid karolinska sjukhuset eller Norrbackainstitutet. För nästa budgetår anses av det äskade anslaget, 150 000 kronor, endast halva beloppet eller 75 000 kronor behöva ställas till förfogande. Sammanlagt bör alltså till byggnadsarbeten och utrustning vid Eugeniahemmet anvisas 450 000 kronor. För ändamålet anses å riksstaten böra uppföras ett särskilt anslag av reservationsanslags natur, benämnt Ombyggnad och utrustning av Eugeniahemmet.

Det föreslagna spastikerhemmet i Göteborg har kostnadsberäknats till 990 000 kronor. Som ovan framhållits, anser sig departementschefen icke kunna föreslå, att medel för ändamålet anvisas redan för nästa budgetår. Det förutsattes, att föreliggande skissritningar blir föremål för ytterligare bearbetning. För det fortsatta utredningsarbetet bör medel anvisas för nästa budgetår och departementschefen förordar, att ett belopp av 30 000 kronor ställs till förfogande från ett för ändamålet uppfört reservationsanslag till Utredning rörande ett spastikerhem i Göteborg.

Beträffande slutligen medelsanvisning för uppförande och inredning av ny köksbyggnad vid kustsanatoriet Apelviken förordas, att statsbidrag beviljas föreningen kustsanatoriet Apelviken för utförande av de byggnadsarbeten, som omfattas av den av medicinalstyrelsen föreslagna första etappen. Den härför erforderliga medelstillelningen, cirka 840 000 kronor, föreslås skola uppdelas på två budgetår. För nästa budgetår anses för arbetenas påbörjande ett belopp av 375 000 kronor böra ställas till förfogande. Medlen föreslås skola anvisas från anslaget till Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter. Då å detta anslag, vilket i statsverkspropositionen preliminärt uppförts med ett formellt belopp av 100 kronor, finnes en odisponerad reservation av omkring 400 000 kronor, och då departementschefen i övrigt icke föreslår någon medelsanvisning för byggnadsarbeten vid tuberkulossjukvårdsanstalterna, skulle anslaget för budgetåret 1955/56, såsom i statsverkspropositionen förordats, uppföras allenast med ett formellt belopp av 100 kronor. Såsom förut-sättning för statsbidraget till föreningen kustsanatoriet Apelviken bör gälla, att byggnadsföretaget utföres i huvudsaklig överensstämmelse med nu föreliggande ritningar, sedan dessa överarbetats enligt byggnadsstyrelsens och centrala sjukvårdsberedningens anvisningar och därefter godkänts av medicinalstyrelsen.

Motioner

I de likalydande motionerna *I: 232* av herr Huss m. fl. och *II: 295* av fru Sjöstrand m. fl. har yrkats, att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att frågan om förstärkning av rehabiliteringsverksamheten, d. v. s. möjligheterna att medelst såväl medicinska som arbets-

vårdande och sociala åtgärder bistå långvarigt sjuka eller olycksfalls-skadade att vinna återanpassning i arbetslivet, upptages till utredning, varvid uppmärksamhet även bör fästas vid behovet att utbygga studie-, undervisnings- och forskningsmöjligheterna, samt att riksdagen förelägges de förslag denna utredning kan föranleda.

I de likalydande motionerna I: 472 av herrar Sunne och Huss och II: 581 av herr Rimmerfors och fru Sjöstrand har hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 135 måtte uttala *dels* att överflyttandet av ortopediska kliniken vid Norrbackainstitutet till karolinska sjukhuset påskyndas, *dels* att den rent medicinska delen av den nuvarande arbetskliniken i Stockholm bör vara nära ansluten till karolinska sjukhuset, *dels ock* att Norrbackainstitutets skolhem på Lidingö får kvarstanna i sin hittillsvarande regi.

Beträffande de skäl, motionärerna åberopat till stöd för sina förslag hänvisas till motionerna II: 295 och I: 472.

Utskottet

Vid vanförestalterna och Eugeniahemmet har som framgår av propositionen sedan tiden omkring sekelskiftet grunden i många hänseenden lagts till ortopedvården i vårt land samt yrkesskoleväsendet och den moderna arbetsvården. Efter hand som utvecklingen gått framåt har olika anstalter och anordningar tillkommit, varvid skilda huvudmän och statsorgan engagerats för dessa numera starkt differentierade uppgifter. Redan sedan många år tillbaka har det därför varit uppenbart att vanförestalternas verksamhet inte i tillräcklig mån tillgodosett de krav på samordning med samhällets övriga sjukvård, vanförevård och socialvård över huvud, som betingas av önskemålen om förbättrade möjligheter till översiktlig planläggning, klar gränsdragning och därmed följande effektivisering. Det förslag, som framlagts av 1951 års vanförevårdsutredning, innebär riktlinjer i fråga om anstalternas ställning, organisation och verksamhet samt om vården av normalbegåvade spastiska barn. Kommittéförslaget har i huvudsak tillstyrkts av det övervägande flertalet remissinstanser, och departementschefen har i väsentliga delar ansett sig kunna biträda utredningens förslag.

För egen del godtar utskottet departementschefens uppfattning, att det varit av värde att de traditionella tänkesätten inom vanförevården i betänkandet underkastas en förutsättningslös omprövning. Utskottet ansluter sig även i princip till det program för ortoped- och spastikervården samt viss arbetsvård för partiellt arbetsföra, som framlagts i propositionen. Beträffande utformningen av olika förslag vill utskottet anföra följande.

I fråga om den *ortopediska specialistvården* innebär departementschefens förslag att ortopedvården skall skiljas från vanförestalterna och

efter hand överförs till de kommunala sjukhushuvudmännens regi. Utskottet tillstyrker förslaget, men förutsätter härvid att frågan om kompensation till de kommunala sjukvårdshuvudmännen så snart omständigheterna det medger upptages till prövning. Under övergångstiden, intill dess ortopedvården kunnat utbyggas inom sjukvårdsområdena, föreslås att landsting och landstingsfria städer för av dem belagda vårdplatser skall erlagga ersättning enligt grunder som framgår av den nyss nämnda redogörelsen, varvid de närmare bestämmelser, som kan aktualiseras vid ett genomförande av den nya ordningen, bör regleras vid överläggningar mellan medicinalstyrelsen och berörda parter. Utskottet har intet att erinra mot detta förslag men vill uttala som ett önskemål, att medicinalstyrelsen vid dessa överläggningar anbefalles undersöka, om inte provinsialläkare och andra tjänsteläkare under övergångstiden kan bibehållas vid nuvarande remissrätt till vanföreklirikerna, trots att detta skulle innebära en viss utvidgning av den remissrätt, som gäller enligt det s. k. utomlänsavtalet.

I fråga om överförandet av vanförestalternas ortopediska kliniker innebär departementschefens förslag, att på kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande skall ankomma att närmare undersöka förutsättningarna för förläggandet av en ny ortopedisk klinik till karolinska sjukhusets område samt att förhandlingar skall upptagas angående avvecklingen av garnisonssjukvården vid karolinska sjukhuset m. m. Intill dess den nya kliniken kommit till stånd, bör den ortopediska kliniken kvarbli vid vanförestalten. Även de ortopediska klinikerna vid vanförestaltern i Göteborg, Härnösand och Hälsingborg skall få kvarbli under sina nuvarande huvudmän, intill dess närmare angivna förhandlingar och överläggningar lett till resultat.

I motionerna I: 472 och II: 581 har yrkats, att riksdagen skall uttala att överflyttandet av den ortopediska kliniken vid Norrbackainstitutet till karolinska sjukhuset påskyndas. Utskottet kan knappast finna det lämpligt att riksdagen skulle uttala sig rörande takten för överförandet av ifrågavarande kliniker, innan erforderliga utredningar slutförts, och avstyrker därför detta yrkande i motionerna. I övrigt föranleder vad departementschefen i denna del anfört inte annat uttalande från utskottets sida än att utskottet förutsätter, att kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande i här avsedda sammanhang söker framlägga definitivt förslag rörande den framtida användningen av Eugeniahemmets markområde.

Vad angår *yrkesutbildningen och därmed sammanhängande verksamhet* understryker utskottet departementschefens uttalande att även de partiellt arbetsföra, som tillhör gruppen vanföra, i princip bör beredas tillfälle att i största möjliga utsträckning utnyttja den allmänna yrkesutbildningen. Departementschefen har förordat, att arbetsklinikerna i Stockholm och Göteborg skall överflyttas till vanförestaltern i dessa städer för att den yrkesutbildande verksamheten där skall tillföras resurser i fråga om kva-

lificerad arbetsprövning. I motionerna I: 472 och II: 581 har yrkats att riksdagen måtte uttala att den rent medicinska delen av den nuvarande arbetskliniken i Stockholm bör vara nära ansluten till karolinska sjukhuset. Departementschefen har framhållit, att Stockholmsanstalten är så belägen, att ett mycket intimt samarbete med karolinska sjukhuset lätteligen kan ordnas, och han har därjämte uttalat, att ett dylikt samarbete bör ske mellan den ombildade vanförestalten och närmaste ortopediska klinik. För utskottet har det mot bakgrunden av dessa uttalanden varit svårt att avgöra, huruvida någon verklig skillnad föreligger mellan motionärernas intentioner och departementschefens. I varje fall synes de fördelar av praktisk och organisatorisk natur, som står att vinna genom överflyttningen av arbetsklinikerna till vanförestalterna, uppväga den eventuella olägenheten av att en formell anslutning av den medicinska delen till det angränsande sjukhuset inte kan ordnas. Utskottet är därför inte berett att tillstyrka ifrågakvarande motionsyrkande.

Departementschefen har berört vissa synpunkter på och förslag rörande förhållandet mellan den medicinska och sociala rehabiliteringsverksamheten samt uttalat att de framförda förslagen till sin natur är så vittsyftande, att han inte i detta sammanhang kunnat ta ställning till hithörande frågor. I motionerna I: 232 och II: 295 har yrkats, att riksdagen skall besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att frågan om en förstärkning av rehabiliteringsverksamheten, d. v. s. möjligheterna att medelst såväl medicinska som arbetsvårdande och sociala åtgärder bistå långvarigt sjuka eller olycksfallsskadade att vinna återanpassning i arbetslivet, upptages till utredning, varvid uppmärksamhet även bör fästas vid behovet att utbygga studie-, undervisnings- och forskningsmöjligheterna samt att riksdagen förelägges de förslag denna utredning kan föranleda. Utskottet har ådagalagt sin positiva inställning till den av motionärerna avsedda verksamheten genom att i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 11 tillstyrka inrättandet av en befattning hos medicinalstyrelsen för handläggning i första hand av frågor rörande den medicinska rehabiliteringsverksamheten. Utskottet underströk därvid angelägenheten av att åtgärder från styrelsens sida vidtoges vid planeringen och utbyggnaden av rehabiliteringsverksamheten. Chefen för socialdepartementet har också, såsom i motionerna antytts, enligt bemyndigande den 7 januari 1955 tillkallat särskilda sakkunniga för utredning om rehabiliteringsåtgärder m. m. Då motionärernas önskemål till avsevärd del torde kunna tillgodoses genom åtgärder av de sålunda tillkomna statsorganen och de frågor som berör den medicinska rehabiliteringsverksamheten såsom departementschefen framhållit bör ägnas uppmärksamhet även under det fortsatta arbetet med utformningen av de ombildade vanförestalterna, finner utskottet inte skäl biträda yrkandet i motionerna I: 232 och II: 295.

Departementschefens förslag beträffande *skolundervisningen* kan utskot-

tet i princip tillstyrka. Därvid förutsätter utskottet, att man vid genomförandet av principen att även vanföra barn i största möjliga utsträckning får gå i vanliga skolor går fram med tillbörlig varsamhet. Även utskottet anser, att ställning inte för närvarande kan tagas till frågan om en avveckling av vanförevårdens skolhem eller en minskning av platsantalet.

Departementschefen har biträtt utredningens förslag att Stockholmsanstaltens skolhem på Lidingö skall överföras till Eugeniahemmets regi. I motionerna I: 472 och II: 581 har anförts, att det sammanförande av barn som invalidiserats genom polio med höggradiga spastiker, som redan nu förekommer på Eugeniahemmet, har påtagliga psykologiska nackdelar. I motionerna har yrkats att riksdagen skall uttala, att Norrbackainstitutets skolhem på Lidingö får kvarstanna i sin hittillsvarande regi. Utskottet har under hand inhämtat, att man på Eugeniahemmet inte iakttagit några i motionerna avsedda nackdelar till följd av sammanförandet av patienter av skilda kategorier. Med hänsyn härtill och då utskottet förutsätter att man vid utnyttjandet av skolhemmet, som föreslås överfört i ny regi bl. a. för att öka differentieringsmöjligheterna, skänker de psykologiska synpunkterna erforderligt beaktande, är utskottet inte berett tillstyrka det sålunda gjorda motionsyrkandet.

Vad i propositionen anförts och föreslagits beträffande *vård- och arbetsverksamheten* har inte föranlett någon erinran från utskottets sida.

Vidkommande förslagen rörande *kuratorsverksamheten och arbetscentralerna* vill utskottet endast understryka, att tillsynsmyndigheten vid sina överväganden av hithörande spörsmål bör beakta såväl behovet av personlig omvårdnad av detta klientel som kravet på en samordning med den allmänna arbetsvårdens organ.

Förslagen beträffande *de ombildade vanförestalternas ställning, finansiering och organisation* anser utskottet innefatta en ändamålsenlig lösning i dagens läge. Utskottet tillstyrker alltså i huvudsak vad departementschefen härutinnan anført men understryker härvid att en omprövning av dessa frågor kan bli påkallad när ombildningen genomförts. Utskottet har intet att invända mot att det får ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter angående tjänstetillsättningar liksom om formerna för avtalsförhandlingar m. m. Däremot synes det utskottet naturligt, att frågor om regleringar av tjänster och inrättande av nya tjänster för tiden efter utgången av budgetåret 1955/56 — då staten skall bestrida anstaltens kostnader enligt av Kungl. Maj:t godkända utgifts- och inkomststater — underställs riksdagen i samma omfattning som beträffande statliga institutioner.

Departementschefens förslag i fråga om *vården av normalbegåvade spastiska barn* innebär i huvudsak att Eugeniahemmets sjukavdelning skall beredas möjligheter att fullfölja sin utveckling till en central spastikeranstalt samt att staten skall påtaga sig anläggningskostnaderna för ett

hem om 30 platser för vård av spastiska barn i förskoleåldern i Göteborg. Bedömandet av vilka åtgärder som bör vidtagas för åstadkommande av en tillfredsställande spastikervård försvåras enligt utskottets uppfattning av osäkerhet i fråga om vårdbehovets såväl storlek som närmare utformning. Utskottet förordar emellertid, att departementschefens förslag godtages som ett första led i utbyggnaden av spastikervårdsorganisationen. Härvid förutsätter utskottet, att åt medicinalsyrelsen uppdrages att efter samråd med sjukhushuvudmännens centrala organisationer söka ge fastare linjer åt den nya vårdorganisationen. Utskottet finner angeläget, att vid detta fortsatta planläggningsarbete särskild uppmärksamhet ägnas frågan, om inte humanitära skäl kan förenas med ekonomiska synpunkter till förmån för inrättandet av ytterligare en eller flera centralanstalter för vården av de spastiker, som måste omhändertagas i särskilda hem.

Övriga i propositionen framlagda, här ovan inte särskilt berörda förslag, har inte givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må

1) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 25 februari 1955 förordade förslag rörande den framtida organisationen och finansieringen av verksamheten vid vanförestalterna och Eugeniahemmet samt angående vården av normalbegåvade spastiska barn;

2) godkänna av departementschefen föreslagna ändrade grunder för statsbidragen till stödjebandage och proteser m. m.; samt

3) för budgetåret 1955/56 under elfte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa

a) till *Ombyggnad och utrustning av Eugeniahemmet* 450 000 kronor;

b) till *Utredning rörande ett spastikerhem i Göteborg* 30 000 kronor; samt

c) till *Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter* 100 kronor;

II. att motionerna I: 232 och II: 295 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 472 och II: 581 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 maj 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Anderson, Näsgård, Leander, fröken Andersson, herrar Näström, Pålsson, Hesselbom, Einar Persson, Ragnar Persson, Thun, Axel Andersson och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Svensson i Ljungskile, Åkerström, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Petterson i Degerfors, Birke, Onsjö, fru Ericsson i Luleå, herrar Gustafsson i Stockholm, Gustafsson i Skellefteå och fröken Olsson.

Reservation

av fröken *Elmén*.
